

Filip Čuček

REGULACIJA ŠTAJERSKO- HRVAŠKE MEJE V 19. STOLETJU

UVOD

Ko danes govorimo o problematiki slovensko-hrvaške meje, se slovenska politika sklicuje predvsem na teritorialno ureditev dveh bivših jugoslovanskih republik na dan slovenske osamosvojitve, pogosto pa se v prikazovanju ugodnejših izhodišč za slovensko stran v modernem nacionalnem smislu opira tudi na (poprejšnje) zgodovinske meje tega področja, ki jih nemalokrat opravičuje s povsem nezgodovinskimi argumenti. Ne da bi upoštevala zgodovinski razvoj tega področja in poskušala razumeti procese nacionalnega oblikovanja v 19. stol., gleda z današnjimi očmi na obdobja, ki nimajo nikakršne zveze z moderno nacionalno stvarnostjo, so pa pomembno prispevala k oblikovanju današnje mejne črte, ki sproža mnoge napetosti med obema državama.¹³⁸

---

¹³⁸ O slovensko hrvaških političnih odnosih v 19. stol. glej; Darovec (ur.), *Slovensko-hrvaško sosodstvo*; Rahten, *Zavezništva in delitve*; Podgoršek, *Slovensko-hrvaška vzajemnost*; Korunič, *Jugoslavenska ideologija*.

Območje »slovensko-hrvaške« meje je bilo v preteklosti prizorišče številnih sporov. Le-ti so izhajali iz administrativnih meddeželnih razmerij (v obdobju dveh državnih polovic (Avstro-Ogrske) tudi iz (skoraj) meddržavnih razmerij), v času oblikovanih nacionalnih ideologij iz povsem nacionalnih vzgibov, do sporov pa je prihajalo tudi zaradi lokalnih zemljiško-gospodarskih oziroma kmečko-posestnih razmejitev na avstrijskih (kasneje avstro-ogrskih) deželnih mejah (na eni strani Štajerska, Kranjska in Avstrijsko primorje (kasneje Istra), na drugi strani Ogrska oziroma Hrvaška in Slavonija). Centralizacija države in postopna modernizacija sta v 19. stol. prinesli tudi potrebo po ureditvi deželnih meja, to pa je povzročalo številne napetosti.¹³⁹

Ob štajersko-hrvaški meji, ki nas v tej razpravi zanima, so imeli zemljiški posestniki ponekod svojo posest na eni in drugi strani meje. Posebej pereče področje je bilo v tem smislu rečno mejno območje. Na delu svojih vodotokov sta Drava in Sotla zaradi spreminjanja struge pogosto spreminjali svoj tok in na eni strani »povečevali« enkrat štajersko, drugič hrvaško zemljiško posest, na drugi strani pa vplivali še na potek deželne meje.¹⁴⁰ Zaradi tega je prihajalo do številnih trenj, ki so bila povod za reambulacije meje, te pa so opravljale mešane komisije skoraj do konca obstoja monarhije.

***

Vpliv lokalnih posestnih razmerij na oblikovanje štajersko-hrvaške meje v 19. stol. do sedaj v večji meri ni bil obravnavan. Sicer obstaja nekaj parcialnih del, ki se ukvarjajo s slovensko-hrvaškimi (tudi mejnimi) odnosi, ne posvečajo pa se mejnim sporom oziroma urejanju meje med deželama. Fran Kovačič je v svojem delu (Trg Središče. Krajepis in zgodovina. Maribor 1910, str. 485–504) delno nakazal to problematiko za območje ob Dravi ob koncu 18. in na začetku 19. stoletja, toda pri opisovanju je bil zelo poljuden, pri sklicevanju pa precej skop s svojimi viri. Na drugi strani je Marko Zajc (Kje se slovensko neha in hrvaško začne, Ljubljana 2006) izčrpno predstavil problem slovensko-hrvaške meje v 19. stoletja, težišče svoje raziskave pa je postavil v kranjsko-hrvaški mejni prostor. Tudi več drugih avtorjev in zbornikov (Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na Slovenskem Štajerskem (1786–1849), Mesta in trgi ob hrvaško-štajerski meji) se delno dotika omenjene problematike. Zato se je pri analizi treba opreti

¹³⁹ Na tem mestu prim. Zajc, *Kje se slovensko neha*; isti, Sotla, majhna voda, str. 101–113; Heindl, Sauer, *Grenzen und Grenzüberschreitung*.

¹⁴⁰ Seveda ne gre spregledati dejstva, da je bila meja med ogrskimi in ostalimi deli monarhije vse do 50. let 19. stol. podvržena carini, s tem pa se je zaradi cenejšega ogrskega blaga (predvsem tobaka) razraslo tihotapstvo, ki je med »slovenskimi« deželami in Ogrsko sprožalo nove (mejne) napetosti. Zajc, *Kje se slovensko neha*, str. 291–94.

predvsem na arhivsko gradivo. Štajerski deželni arhiv v Gradcu hrani obsežen fond (StLa, Statthalt 78-5063/1885, K2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien) – gradivo v zvezi z ureditvijo meje med obema deželama od konca 20. do začetka 90. let 19. stol. (še posebej v zvezi z reambulacijami meje na reki Sotli in Dravi), Zgodovinski arhiv Celje pa ima na svojih policah določene spise iz problematike štajersko-hrvaške deželne meje – gradivo, ki je nastalo pri ureditvi deželne meje med Štajersko in Hrvaško v letih 1828–30 (med Celjskim okrožjem na eni ter Varaždinsko in Zagrebško županijo na drugi strani). V povezavi z obravnavano tematiko je zanimivo tudi gradivo avstrijske dvorne komore ter notranjega in pravosodnega ministrstva v dunajskem državnem arhivu (Österreichisches Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungs und Hofkammerarchiv).

USKLADITEV ŠTAJERSKO-HRVAŠKE MEJE KONEC 20. LET

Del štajersko-hrvaške meje je bil posnet že leta 1793/94, toda zaradi spremenljivega toka rek nejasen in vprašljiv. V Celjskem okrožju je bila nejasna meja med štajerskim gospostvom Bizeljsko (Wissel) in hrvaškim Novi dvori (Neuhof), ki naj bi jo komisija uredila leta 1804, ko se je pojavil spor zaradi protipravne dodelitve zemljišč v posest in uživanje (ta naj bi bila sicer last posestva Novi dvori) štajerskim posestnikom vasi Gregovce. Toda zaradi nepravilnega dela komisije je celjski okrožni glavar baron Johann Dienersberg avgusta 1805 njeno delo z odlokom prekinil.¹⁴¹ Kljub temu je bila na podlagi opravljenega dela izdelana karta, ki prikazuje tok reke Sotle (od Slogonskega do Kunšperka) s trenutnim stanjem, starim tokom in predvidenimi rešitvami. Aprila 1815 je bila ob srečanju mešane hrvaško-štajerske komisije karta potrjena.¹⁴²

Tudi med Mariborskim okrožjem in Varaždinsko županijo so komisije poskušale reševati obstoječe spore na Dravi že konec 18. stol. Gozd, ki so si ga lastili štajerski gospostvi Velika Nedelja in Muretinci na eni ter Varaždin na drugi strani, je komisija (da bi pomirila napete strasti) razdelila na pol že leta 1795, dravski otok (Brode), ki je bil jedro spora med Središčem ob Dravi in Varaždinom, pa leta 1797. V začetku 19. stol. je izbruhnil še spor med Središčem in Varaždinom zaradi posestev med Zavrčem in Dubravo. Komisija se je s tem vprašanjem ukvarjala več let in poskušala rešiti nastali problem, pri tem pa je bila večinoma neuspešna.¹⁴³

141 Zajc Cizelj, *Okrožni urad Celje 1798–1850*, str. 11.

142 Kemperle (ur.), *Načrti okrožnih inženirjev*, str. 133.

143 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, št. 14334, 12. 11. 1829; št. 6735, 30. 9. 1831.

Slika 1: Karta iz leta 1815 (Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov, str. 132-33.)

Zaradi pogostih mejnih sporov in neurejenih razmer je bilo leta 1828 sklenjeno, da se meja s Hrvaško pregleda in uredi. Štajerski stanovi so za predsednika mejne komisije imenovali grofa Antona Attemsa, na čelu hrvaške komisije pa je bil knez Philipp Bathyan. Stanovi so o sestavi mejne komisije obvestili okrožne urade in preko njih zadolžili zemljiške gosposke ter okrajne oblasti, ki so bile kakor koli povezane s spornimi zemljišči, da pripravijo potrebno dokazno gradivo v originalu ali overovljene prepise, na podlagi katerih bi lahko odločali o poteku meje (kupna pisma, pogodbe, sporazume, urbarialne izvlečke, dokumente o lastništvu oziroma javnem in pravnem uradovanju na spornem področju). Mejna komisija ni imela pravice odločati o poteku deželne meje, pač pa je morala svoje predloge in ugotovitve poslati v proučitev in potrditev dvorni pisarni.

Da bi komisija opravila delo v roku in da se ne bi ukvarjala z vprašanji lastništva, je dvorna pisarna izdala odlok, s katerim je zagotovila nemoteno rabo privatne posesti ne glede na potek deželne meje. Reševanje privatnih sporov med prebivalci ob meji je tako prešlo na pravosodne organe, izjema pa so bili samo tisti spori, ki jih je bilo treba rešiti za uravnavo meje. Ob mejni komisiji, ki je delo opravljala na podlagi prejetih predpisov ter predloženih dokumentov in podatkov, so delo na terenu opravljali okrožni inženirji, ki so se morali pri svojem delu posvetovati s pooblaščenimi inženirji Varaždinske in Zagrebške županije.

Za Celjsko okrožje je delo na meji opravil okrožni inženir Pavel Possener, ki se je pred pričetkom del sredi oktobra 1828 najprej sestal s pooblaščenim inženirjem Zagrebške županije, s katerim pa je imel veliko težav. Ta se sprva sploh ni udeležil sestanka, po Possenerjevi intervenciji pa je prišel šele naslednji dan. To pa še ni bilo vse, saj je v nadaljevanju postavljal za Possenerja nesprejemljive zahteve (ni mu dovolil izmeriti dela sporne mejne posesti na Savi; predlagal

je, da se kot sporno ozemlje obravnavata tudi Ribnica pri Brežicah in področje Kostanjevice, čeprav za to ni bilo nikakršne osnove; ni pristal na izmero vzdolž celotnega toka Sotle, da bi se uredilo leta 1793/94 določeno mejo, pač pa vztrajal zgolj pri nekaterih spornih delih). Zaradi tega je Possener zadevo predal »nadrejenim«, dva tedna kasneje pa se je na Bizeljskem srečal še z inženirjem Varaždinske županije, s katerim se je hitro uskladil in pričel z deli na meji z Mariborskim okrožjem. Toda zaradi slabega vremena in lovskih pogonov sta začela delati šele v začetku novembra, nato pa sta zaradi izrednega mraza dela prekinila (težave so povzročale še na več mestih uničene triangulacijske točke, ki jih ni bilo mogoče najti). Z deli so nadaljevali marca 1829 na meji med Celjskim okrožjem in Varaždinsko županijo, ker pa Possener istočasno ni mogel biti prisoten še na meji z Zagrebško županijo, je predlagal, da stanje posnameta pooblaščen geometra (vsak na svoji strani) in mejo nato skupaj preverita. Terensko delo na meji je bilo tako končano julija 1829.¹⁴⁴

Komisija, ki je opravljala delo na meji Mariborskega okrožja in Varaždinske županije, se je sestala 31. avgusta 1829.¹⁴⁵ Med svojim delom je naletela na težave z mejo predvsem na njenih rečnih odsekih. Drava, ki je ob močnejših vodnih pretokih poplavljala in s tem spreminjala tok, je povzročala zemljiškim posestnikom velike preglavice. Zaradi narasle vode so bila zemljišča, ki so mejila na reko, odvisna od trenutne rečne struge, saj je prav slednja določala njihovo površino in velikost. Poplave so zemljišča redno »premikale« na eno ali drugo stran meje, tako da je postalo tudi posestno stanje ob meji spremenljivo in nejasno, listine, ki so dokazovale posestne pravice ob reki, pa neuporabne. Na drugi strani pa je reka s svojimi stranskimi rokavi ustvarjala otoke, ki so povzročali nove spore. Zaradi naštetega so se ob prisotnosti mešane komisije ponovno sestali predstavniki Ormoža in občin Središče, Pušenci, Frankovci, Obrež in Grabe na štajerski strani, na hrvaški strani pa zastopniki posestev gradu Vinica in dvorca Križovljan, ki s predlaganimi rešitvami nikakor niso bili zadovoljni. Nova meja med Varaždinom in Središčem se namreč ni ujemala s stanjem v starejših mapah, saj so otoki prekinili potek stare mejne črte. V novem osnutku je tako meja pred otokom zavila na štajersko stran po rečnem rokavu in ne po glavni dravski strugi, kot so kazale mape s konca 18. stol., nato pa je reka (in meja) tekla po štajerski strani mimo otoka, pri čemer je celoten otok pripadel hrvaški strani. Zato je komisija predlagala, da bi bilo dobro označiti fiksne točke in druga pomagala na meji, saj se je rečna struga ob poplavih popolnoma premaknila na eno ali drugo stran, stare meje pa ni bilo več mogoče najti. Zemljiški posestniki bi tako, kljub temu da je reka presekala njihovo posest, obdržali pravico

144 Zajc Cizelj, *Okrožni urad Celje*, str. 12–14.

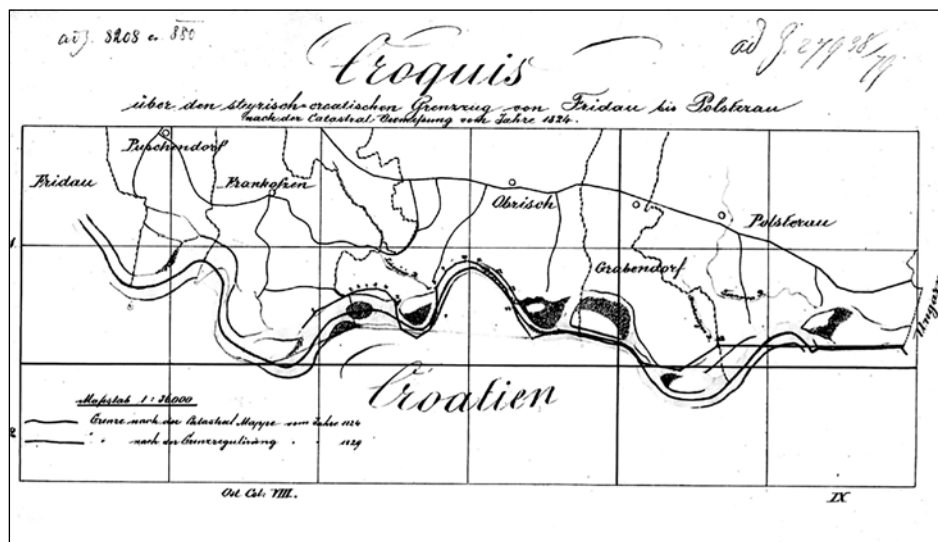
145 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, št. 14334, 12. 11. 1829.

izkoriščanja svojih parcel na obeh straneh meje, s tem pa bi bile odpravljene tudi stare zemljiške pretenzije obeh strani.¹⁴⁶

7. oktobra je komisija končala z delom in sprejela zaključne sklepe. Določila je mejo med Ogrsko, Hrvaško in Štajersko (triplex confinium), mejo po Dravi do Ormoža, opravila pogajanja glede hrvaške vasi Dubrava pri Zavrču, določila »suho« mejo pri Zavrču in revidirala sprejete mejne karte, posebej pa je prepovedala vse nadaljnje ozemelske pretenzije. Pri spornih ozemljih do Ormoža (ki so bila dotlej v skupni rabi) je Štajerska obdržala večji del dravskega otoka (Brode) med Varaždinom in Središčem z gozdom občine Grabe, medtem ko je naslednji otok (Sekel), ki je v starejših listinah pripadal Hrvaški, ostal v hrvaški lasti. Ostala sporna ozemlja do Ormoža so pripadla Štajerski, tako da je bila Štajerska po določitvi meje na tem delu v ugodnejšem položaju kot hrvaška stran. Na drugi strani pa je hrvaška stran obdržala vas Dubravo, saj so vse listine, ki jih je komisija pridobila, kazale na to, da Štajerska nikoli ni imela oblasti nad njo, pač pa jo je visoka dvorna odredba že leta 1735 dodelila Hrvaški.¹⁴⁷

Slika 2: Meja med Ormožem in Središčem po reambulaciji leta 1829 (pred tem je meja (načelno) tekla po Dravi, nato pa na več mestih prehajala čez reko).

(StLA, fond 78-5063/1885, fasc. 82-17632/1855, št. 2986, 15. 12. 1863.)

146 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, Übereinkommen, št. 14209, 16. 9. 1829.

147 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, št. 14334, 12. 11. 1829.

Meja med Štajersko (Celjsko in Mariborsko okrožje) in Hrvaško (Zagrebska in Varaždinska županija) je bila tako usklajena in izrisana jeseni 1829. Mariborsko in Celjsko okrožno glavarstvo sta 12. novembra oziroma 6. decembra 1829 poslala na graški gubernij dopis, v katerem sta ga seznanjala z doseženim stanjem na štajersko-hrvaški meji.¹⁴⁸ Na posameznih predelih je meja razdelila posest, tako da je bil del le-te v eni in del v drugi deželi. Spreminjanja rečnih strug in neuskklajenost zemljiških razmerij (v povezavi z deželno mejo) so na štajersko-hrvaški meji v nadaljevanju sprožali številne mejne spore med posestniki.¹⁴⁹ Tako je bilo usklajevanje na določenih (predvsem rečnih) odsekih vseskozi na »dnevnem« redu.

»DELA« NA MEJI V PREDMARCU ...

Reambulacije štajersko-hrvaške meje (v zvezi z rednimi pregledi in morebitnimi spornimi zadevami) so bile predvidene na vsaka tri leta (ali po potrebi), revizijo meje pa so opravljale mešane komisije. Kljub temu da je meja dobila jasnejšo podobo, so ostala nekatera vprašanja še naprej odprta. Do nesporazuma je prišlo že leta 1830 zaradi zemljišča, ki je sicer pripadalo gospostvu (in okraju) Podsreda, hrvaško gospostvo Poklek pa ga je zahtevalo zase (čeprav je na njem kmetoval štajerski podložnik Franz Schoster). Na drugi strani se gospostvo Bizeljsko ni hotelo odreči vasi Gregovce (in trem sosednjim vasem), ki jih je štajerski zakladnik Karl Mandelstein predlagal Hrvaški v poravnavo. Tretji problem pa je bil prisoten na tistem delu Sotle, kjer je ob večji količini vode prihajalo do sprememb rečnih presekov. Zaradi tega so se zemljiški posestniki dogovorili, da bodo deželno mejo prilagajali rečnim razmeram, kar je pomenilo, da so se tudi meje zemljišč, ki so ležala na eni ali drugi strani reke, usklajevale glede na tok reke (to pa ni bilo v skladu z doseženim stanjem na meji). Tako je okrožno glavarstvo Celje (na čelu z Balthasarjem Zirnfeldon) predlagalo, naj gubernij ne potrdi novih predlogov. V ta namen se je junija 1830 ponovno sestala mešana komisija, ki je preučila teren in ugotovila, da spada Schosterjeva kmetija na Hrvaško, saj je gospostvo Podsreda ni zadovoljilo s predloženimi dokazi. Tudi v zadevi Gregovce se gospostvo Bizeljsko ni posebej »potrudilo« v izkazovanju listin, medtem ko je hrvaška stran pridobila gradivo, ki je pričalo o več kot stoletni pripadnosti problematičnih vasi gospostvu Novi dvori. Kljub temu sta se gospostvi pogodili, da zemljišča za nedoločen čas (ob letni dajatvi 45 goldinarjev) ostanejo na Štajerskem.¹⁵⁰ Glede meje na Sotli pa je komisija zavrnila zgoraj omenjeni dogovor med zemljiškimi posestniki in vztrajala pri tem, da

148 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, št. 14334, 12. 11. 1829; Übereinkommen, št. 12757, 6. 12. 1829.

149 Zajc Cizelj, Okrožni urad Celje, str. 14, 19.

150 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, št. 3534, 17. 8. 1831.

mora deželna meja, s tem pa tudi zemljiško-posestne razmere, ostati v skladu z izrisano mejo iz leta 1829. Spreminjanje rečne struge in nastajanje novih pritokov, ki so bili posledica obilnih padavin in močnejšega rečnega toka, je tako »zamrznila« in mejo vrnila na »stari« tok.¹⁵¹ To pa je pustilo rečno mejo še naprej odprto in nerešeno.

Kljub temu da je nova določitev meje sredi 30. let dobila cesarjevo sankcijo (ta je predvidevala tudi poenotenje deželne meje s posestnimi mejami),¹⁵² so bile reambulacije vse prej kot nepotrebne. V praksi se deželna meja ni ujemala s posestnimi (štajersko-hrvaškimi) mejami, pač pa jih je na več mestih delila. V letih 1835-36 je mešana komisija opravila revizijo celotne štajersko-hrvaške meje. Na meji z Zagrebško županijo je sprva pregledala fiksne točke in jih po potrebi obnovila, nato pa ponovno določila ordinatne točke med Zavrčem in Ormožem, določila njihovo oddaljenost od mejnih kamnov in nove oznake vnesla v mejne karte. Spremembe, ki jih je komisija naredila na terenu, je označila z lesenimi koli, nadaljnjo ureditev meje pa je prepustila okrožnim in županijskim oblastem, ki so bile zadolžene za zamenjavo začasnih lesenih s trajnimi kamnitimi mejnimi oznakami. Komisija je bila v svojem zaključnem poročilu sklepčna, obenem pa je ugotavljala, da je reambulacija leta 1829 na podlagi »nove« dravske rečne struge štajerskim občinam (Ormož, Pušenci, Frankovci, Grabe, Središče in še posebej Obrež) precej neenakomerno »odrezala« posesti, ki so jim glede na stare karte in staro dravsko strugo pripadale. Zato je predlagala ustanovitev posebnega fonda, iz katerega bi »oškodovane« občine prejele določeno odškodnino.¹⁵³

Komisija je ocenila, da je svoje delo opravila dobro in s tem za nekaj časa zadovoljila tako štajersko kot hrvaško stran. To pa ni pomenilo prekinitve pregledov deželne meje. Ko je leta 1842 mešana komisija revidirala deželno mejo v Celjskem okrožju, je detektirala številne nepravilnosti v zvezi z mejo na Sotli in določila naloge naslednje komisije. Naložen ji je bil podroben pregled stanja ob reki, še posebej pozorna pa je morala biti na mejne oznake. Komisija se je naslednjič ponovno sestala konec julija 1846 v Rogaški Slatini in se podala od izvira Sotle do meje Varaždinske in Zagrebške županije. Ob reki je v okrajih Rogatec, Podčetrtek, Podsreda in Bizeljsko naletela na številne pomanjkljivosti, ki so bile v glavnem povezane s polomljenimi (ali manjkajočimi) mejnimi kamni in fiksnimi točkami. V protokolu, ki ga je komisija poslala na graški gubernij, je tako predlagala, da se manjkajoče mejne oznake nadomesti z novimi, stroške za delo pa si Štajerska in Hrvaška razdelita, in sicer ne glede na to, ali so poškodbe nastale zaradi vandalizma (štajerskih oziroma hrvaških okoliških prebivalcev)

151 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, št. 9855, 18. 9. 1830.

152 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, št. 3432, 26. 5. 1835.

153 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, št. 9669, 8. 11. 1838; prim. št. 12322, 16. 11. 1838.

ali zaradi deroče vode. Člani komisije so v dopisu izrazili, da so dela potekala po načrtu in je mejna črta ponovno jasno določena, zmotilo pa jih je ravnanje finančne policije na meji. Ko so se vračali s hrvaške strani reke, jih je ta ustavila na meji, nato pa jih je pospremila do najbližjega carinskega urada. Zato so energično protestirali na gubernij, češ da je komisija pri svojem delu avtonomna in nikakor ne more biti podvržena običajnemu rutinskemu carinskemu protokolu, s čimer so izgubili tudi precej dragocenega časa. Pojasnili so, da morajo imeti pri svojem delu proste roke in neoviran dostop do reke (oziroma meje) z obeh strani in jim takšne nevšečnosti zgolj jemljejo kredibilnost ter zmanjšujejo učinke njihovega dela.¹⁵⁴

... IN KASNEJE

Če so mejne komisije ob reambulacijah v 30. in 40. letih še tolerirale ozemeljske spore, ki so izvirali iz starih štajersko-hrvaških pretenzij, je sprememba državnega ustroja po marčni revoluciji (in ukinitvev carine med Štajersko in Ogrsko v začetku 50. let) narekovala drugačen »ritem«. Sredi 50. let je štajersko namestništvo v Gradcu posebej izpostavilo, naj z novo organizacijo kronovin odpadejo stare aspiracije, ki so se vedno znova pojavljale na štajersko-hrvaški meji, le-ta pa naj dobi enak status kot vse ostale deželne meje v monarhiji. Reambulacije naj bi se ukvarjale zgolj z analizo stanja na meji in morebitnimi popravki, vse ostale zadeve, povezane z ozemeljskimi »željami« obeh strani, pa bi bile odpravljene. Že v 40. letih zastavljeno poenotenje deželne meje s posestnimi mejami je dejansko prišlo na »dnevni red«. Leta 1843 sprejeti dekret dvorne pisarne, ki je predvideval reambulacije na »suhih« mejnih odsekih na vsakih deset let, na rečnih predelih pa na vsaka tri leta,¹⁵⁵ je namestništvo prav tako odločno podprlo, saj so bili po novem načrtu stroški reambulacij krepko okleščeni. Notranje ministrstvo je že čez slab mesec celoten načrt potrdilo, mariborskemu okrožnemu uradu, ki je predlagal ponovno reambulacijo na meji, pa je naročilo, naj spore (predvsem med vasmi Frankovci in Pušenci na eni strani in Strmec na drugi, pri čemer je šlo za mejne in posestne prepire na dravskih otokih) rešuje s pogajaji.¹⁵⁶ Tako so bile klasične reambulacije meje še bolj na »ударu«, opravljena pa so bila zgolj nujna dela v zvezi z oznakami meje. Potem ko je mešana komisija v letih 1855/56 pregledala mejo med Ormožem in Središčem,¹⁵⁷ je ugotovila nekatere pomanjkljivosti v zvezi z mejnimi kamni.

154 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, Protokoll, 3. 8. 1846.

155 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 17632, 24. 12. 1855.

156 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 10677, 19. 11. 1855; št. 632, 12. 1. 1856.

157 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855/1855, št. 3053, 1. 8. 1860.

(Podjetje Georga Murschitscha je tako dobilo naročilo, da odstrani 18 mejnih kamnov, za kar je prejelo 97 goldinarjev in 12 krajcarjev.)¹⁵⁸ Komisija je z deli (predvsem na meji pri Obrežu) nadaljevala v letih 1858/59. Potem ko je analizirala štajerske in hrvaške mejne karte, je ugotovila, da se v bistvenih zadevah ujemajo, druge pa je tehnična delegacija (v sodelovanju z okrajnim gradbenim uradom Ptuj) pregledala še zadnje sporne točke, poiskala kompromisno rešitev in označila mejno črto.¹⁵⁹ (Triindvajset novih mejnih kamnov je v ta namen izdelal kamnoseški mojster Ignatz Mayer, za kar je dobil 169 goldinarjev in 5 krajcarjev,¹⁶⁰ na predvidene lokacije pa jih je dostavil Johann Sarnitz.)¹⁶¹ Zaradi številnih težav s transportom in logistiko, na drugi strani pa tudi z neodobranjem občine Obrež, so bili postavljeni šele konec leta 1860.¹⁶²

Toda že naslednje leto so obmejne občine ponovno zahtevale pregled meje, saj z njo niso bile povsem zadovoljne. Tako je dogajanje ob meji ponovno »oživel«. Zagrebško namestništvo je že konec leta 1861 potrdilo določene preglede na meji,¹⁶³ naslednje leto pa je štajerski deželni zbor odobril ponovno revizijo.¹⁶⁴ Julija 1862 je ptujski okrajni inženir Anton Brunader v navzočnosti ormoškega okrajnega predstojnika Josefa Nemanitscha in predstavnikov občin Frankovci, Obrež in Središče pregledal mejo na reki Dravi in ugotovil številne nepravilnosti. Številni mejni kamni niso bili na svojem mestu ali pa so bili odstranjeni, tako da je mejna črta ponovno tekla v neskladju z mejnimi kartami. Štajerske in hrvaške občine so se ponovno pričele pripraviti glede gozda, travnikov in njiv, ki so ležali na otokih med dravskimi rokavi.¹⁶⁵ Deželni odbor je naslednje leto ugotavljal, da je zaradi ponovnih aspiracij na meji problematika zopet aktualna.¹⁶⁶ Gospostvo Zelendvor (Grünhof) je konec leta celo poslalo dopis mariborskim okrožnim oblastem, kjer je obtoževalo občini Frankovci in Obrež, da brezbrizno krčita gozdove na dravskih otokih.¹⁶⁷ Zato je sredi 60. let (natančneje med 12. in 16. septembrom 1864 in med 11. in 18. majem 1865) prišlo do obsežnejše reambulacije štajersko-hrvaške meje na reki Dravi na odseku med Zavrčem in tromejo med Ogrsko, Hrvaško in Štajersko. S hrvaške strani so mejno komisijo sestavljali tajnik Varaždinske županije Dragutin Pogledić Kurilovečki kot predsednik,

158 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 11432, 29. 9. 1857.

159 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 15155, 10. 8. 1860.

160 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 1288, 1. 3. 1860; št. 4246, 3. 4. 1860; št. 6368, 19. 4. 1860.

161 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 3189, 10. 12. 1860.

162 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 15346, 8. 11. 1860; št. 24141, 29. 11. 1860; št. 25465, 16. 12. 1860.

163 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 10842, 25. 12. 1861.

164 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 5145, 8. 4. 1863.

165 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 595, 17. 7. 1862; št. 2291, 12. 11. 1862.

166 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 3002, 22. 5. 1863.

167 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 2986, 15. 12. 1863.

inženirja Vatroslav Bertić in Dragutin Kovačević, podžupan Varaždinske županije Tito Babić, višja stolna sodnika Vekoslav Matačić in Ladislav Kiš, varaždinski župan Antun Melinčević, mestni inženir Franjo Plohl in mestni gozdarski mojster Ivan Kopecky. S štajerske strani so bili v komisiji tajnik štajerskega namestništva Karl Mayer kot predsednik, inženir Franz Hohenburger, tajnik štajerskega deželnega odbora vitez Gottlieb Reiner, iz Ormoža pa okrajni predstojnik Josef Nemanitsch in inženirski pomočnik Franz Angerle. Že pri Zavrču so naleteli na poškodovane mejne kamne na obeh straneh reke in na mejni kamen, ki ga je voda prestavila za dobrih 500 metrov (272 sežnjev), komisija pa je zadolžila občino, da mejno linijo znova vzpostavi v staro stanje. Prav tako je bilo štajerski strani naročeno, naj poseka še del gozda, ki se je zarasel na mejni črti dravskega otoka, in s tem mejo očisti zaradi lažjega nadzora in vzdrževanja. Pri Ormožu pa je komisija naletela na visok vodostaj reke Drave, zaradi česar ni bilo mogoče najti mejnih kamnov na obeh straneh reke. Drava je narasla vse do tromeje in poplavlila mejno črto, zato je bila komisija prisiljena prestaviti svoje začeto delo na pomlad naslednje leto.¹⁶⁸

Obe strani sta bili pozimi in spomladi 1865 precej dejavni. Kot glavna sporna točka se je pokazal gozd med Obrežem na štajerski strani in Družbincem na drugi strani meje, zaradi česar sta štajerska in hrvaška stran vneto »lobirali« pri višjih oblasteh.¹⁶⁹ Kljub vsemu je komisija z delom nadaljevala maja 1865 na točki, kjer je septembra 1864 prekinila s pregledom. Hrvaški del komisije je ostal nespremenjen, medtem ko je bil z odredbo štajerskega namestništva s 26. aprila 1865 za predsednika štajerskega dela komisije imenovan celjski okrajni predstojnik Johann Lichtenegger, ormoškega okrajnega predstojnika Nemanitscha pa je zaradi bolezni zamenjal okrajni sodni pisar Johann Zorko. Komisiji so se pridružili tudi zastopniki hrvaških občin Vratno in Strmec ter štajerskih občin Ormož in Pušenci, ki so bile še posebej zainteresirane za ponovno določitev meje. Komisija je detektirala mejno črto, ki je sprva potekala po koritu reke Drave, nato prečkala otok, kjer sta bila postavljena dva mejna kamna (ki sta komisijo nekoliko zmedla), na koncu pa zavila po desnem dravskem rokavu. Naslednji dan je komisija pričela z deli v občini Frankovci. Skupaj z občinskim zastopnikom je ugotovila, da mejna črta večkrat prečka reko Dravo, kar je bilo sicer povsem v skladu z originalnimi mejnimi kartami, da pa obstoji ponovno neki otok, ki na kartah še ni vrisan, prav tako pa na njem ni bilo nikakršnih mejnih kamnov. Več težav je meja povzročala naslednjega dne v občini Obrež. Komisija je (skupaj z občinskim zastopnikom) ugotovila, da je mejna črta potekala po dravski strugi,

168 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Zapisnik/Protocoll, 21. 5. 1865.

169 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 263, 19. 2. 1865; Note, št. 4811, 10. 3. 1865; št. 7295, 26. 4. 1865.

nato je šla čez otok, kjer je bil postavljen le en mejni kamen, potem pa spet zavila po levi dravski strugi in na koncu prišla na kopno. Problem je nastal v nadaljevanju, kjer na meji sploh ni bilo mejnih kamnov, pač pa je bila meja določena na podlagi sporazuma med Varaždinsko županijo in okrajnim uradom Maribor iz leta 1862, ki je mejo na terenu označil kar z nasipi in s stebriči. Zaradi tega je bila komisija v zagati pri pregledu tega dela meje, to pa je rešila tako, da je mejno črto pregledala na posebej izbranih točkah. V nadaljevanju je komisija naletela na določene težave, saj se posestniki iz Frankovcev in Obreža niso strinjali z označitvijo mejnih kamnov. Po njihovem je namreč meja potekala nekoliko bolj južno, kljub temu da je komisija pojasnjevala, da zgolj primerja trenutno stanje z originalnimi mejnimi kartami iz let 1830 in 1838. Toda štajerska stran je vztrajala pri svojem in zagrozila, da bo mejne kamne, ki naj bi stali na njihovi posesti, uničila in pometala ven.¹⁷⁰

Komisija je kljub grožnjam z delom nadaljevala čez dva dni na mestu, kjer je postavila zadnji mejni kamen, in opazila, da je le-ta prestavljen za približno tri metre (deset čevljev) proti hrvaški strani. Zaključila je, da so posamezniki iz Frankovcev in Obreža vendarle uresničili svoje namere. Zato je pozvala ormoško žandarmerijo, naj temu primerno tudi ukrepa in sproži ustrezno preiskavo, s predstavniki občin Obrež, Frankovci in Strmec pa dosegla, da so na mestu odstranjenega mejnega kamna začasno postavili zasilni kol, ki so ga dodatno zaščitili in obsipali z zemljo. Nadaljnje označevanje meje »proti vzhodu« (na štajerski strani Obrež, Grabe in Središče, na hrvaški strani Družbinec, Petrijanec in gospostvo Zelendvor) je potekalo več ali manj brez težav. Mejna črta je tekla delno po pašnikih in njivah (v privatni ali občinski lasti) na obeh straneh reke, kjer so bile kontrolne točke označene s koli in nasipi, delno pa po rečnem koritu. Težave so povzročali zgolj mejni kamni na nekaterih rečnih otokih, posledično pa tudi lastništvo nad njimi. Občina Obrež je tako zavrnila sodelovanje pri postavitvi mejnega kamna na otoku Sekel, ki je pripadal Zelendvoru, tako da je hrvaška stran (v sodelovanju s komisijo) to opravila sama. Občini Grabe in Središče sta nadalje protestirali pri postavitvi mejnega kamna na otoku Osiše, saj je po njihovem mnenju meja potekala bolj proti hrvaški strani. Čeprav je komisija ugotovila, da je mejni kamen postavljen povsem v skladu z originalnimi mejnimi kartami, se posestnik Franz Bauman s tem ni strinjal, ampak je zagrozil z odstranitvijo mejnega kamna. Zaradi tega incidenta je bil naznanjen okrajnemu uradu Ormož, ki mu je naložil predpisano kazen, kamen pa je bil vseeno postavljen. Ko se je komisija naslednjega dne na istem mestu srečala s predstavniki Varaždina in Središča, so opazili, da je bil kamen nasilno odstranjen, zato so mejno točko zasilno označili s kolom in nasipom. Tu pa so se nevspešnosti

¹⁷⁰ StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Zapisnik/Protocoll, 21. 5. 1865.

končale. Naprej je meja potekala v ravni črti, komisija pa ni opazila nobenih nepravilnosti. Kljub negodovanju grofa Markusa Bombellesa, lastnika gospostva Zelendvor, in varaždinskega občinskega zastopnika, češ da štajerske posesti ne bi smele segati na hrvaško stran (varaždinsko sodišče (Urbarialgericht) je že 8. in 9. maja 1865 »ločilo« gozdne in pašniške pravice med Ormožem na eni strani in Strmcem in Zelendvorom na drugi),¹⁷¹ je komisija zaključila s svojim delom in sklenila, da se mora na vsaki strani meje letno očistiti slabih deset metrov (pet sežnjev) ozemlja. Prav tako je bilo treba na terenu postaviti manjkajoče mejne točke, ki so bile označene zgolj v originalnih kartah. Za »kopno« mejo je komisija predlagala, da se posadijo topoli, s čimer bi bila meja vidnejša, za njihovo vzdrževanje pa je predvidela vpletene občine. Na koncu je bila sklepčna, da je pri postavitvi mejnih kamnov, ki so jih posamezniki iz občin Frankovci, Obrež, Grabe in Središče nasilno odstranili, in tistih, ki jih je komisija na novo predvidela, tudi zaradi ugleda lokalnih oblasti potrebna vojaška asistenca.¹⁷²

Kljub obsežnemu (in na videz uspešnemu) delu komisije pa obmejne občine z delom komisije niso bile povsem zadovoljne. Že naslednji dan je gospostvo Ormož (skupaj z občinama Frankovci in Obrež) poslalo pritožbo na komisijo glede varstva lastninske pravice na posestvih, ki so ležala na hrvaški strani. V protestu se je sklicevalo na sprejete dekrete s konca 20. let, ki so določali zgolj deželno mejo, niso pa se ukvarjali z vprašanjem posestnih pravic na obeh straneh meje. Protest se je v ta namen opiral tudi na cesarjevo sankcijo iz leta 1835, ki naj bi zgolj potrjevala doseženo deželno mejo, ni pa se podrobneje »ubadala« s posestnimi pravicami ob meji. Ker so se s spremembami rečnega toka in z reambulacijami meje spreminjale tudi posestne pravice na obeh straneh reke, so podpisniki protestirali že pri reambulacijah leta 1846 in 1858/59, saj bi morali občini Frankovci in Obrež prepustiti več kot 100 hektarjev (200 oralov), gospostvo Ormož pa dobrih 50 hektarjev gozda, njiv in pašnikov hrvaški strani. Prav tako so v protestu opozorili na številna trenja na meji (zaničevanje, žaljenje, napadi hrvaških posestnikov), posebej pa na dejstvo, da je hrvaška stran že sredi 50. let »anektirala« nekatere posesti čez mejo, medtem ko je bila štajerska stran prisiljena braniti svoje posestno pravo na Hrvaškem. Zato so podpisniki pozvali komisijo, naj v sodelovanju z deželnim zborom uveljavlja deželno mejo v skladu s posestnimi pravicami, namesto da se le-te pri vsakokratni reambulaciji meje ignorira, mejo pa v bistvu določa zgolj trenutno stanje reke Drave.¹⁷³ Tudi vodja štajerske komisije Lichtenegger je v dopisu na štajersko namestništvo navajal »izgubljeno« štajersko posest, na drugi strani pa pisal, da hrvaška stran kljub

171 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Bericht, 29. 5. 1865.

172 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Zapisnik/Protocoll, 21. 5. 1865.

173 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Protest, 19. 5. 1865.

temu nemoteno uživa posesti onkraj meje. Izhajajoč iz tega je navajal nujno poenotenje deželne meje s posestnimi mejami, kar se tudi po zadnji reambulaciji meje ni zgodilo.¹⁷⁴ Prav tako se je štajerski deželni odbor strinjal, da so obmejne štajerske občine v veliki nevarnosti. Dravska struga je bila namreč variabilni faktor, kar je znala hrvaška stran očitno bolje izrabiti v svojo korist, zaradi tega pa je bila ogrožena privatna posest štajerskih obmejnih prebivalcev. Tudi zato je odbor vztrajal, da je treba ne glede na spreminjanje rečnega toka v prvi vrsti upoštevati vse primarne oznake (mejne kamne) in ostale pomožne (ordinatne) točke na meji, ki morajo biti odločilni dejavnik pri nadaljnjih pregledih meje.¹⁷⁵

Čeprav je zagrebško in graško namestništvo konec leta 1865 potrdilo reambulacijo štajersko-hrvaške meje,¹⁷⁶ je »debata« med štajerskim namestništvom ter ptujskim in mariborskim okrajnim glavarstvom (predvsem v smislu dokončnega poenotenja deželne meje s posestnimi mejami in zemljiškimi knjigami) tekla še vse do 70. let.¹⁷⁷ Kljub temu da je bila meja na Dravi sredi 60. let (vsaj za silo) urejena, pa med Frankovci in Obrežem še čez dobro leto ni dobila končne podobe. Mejno črto, ki jo je detektirala komisija, so še zmeraj določali koli in nasipi, zato je ormoški okrajni predstojnik Nemanitsch štajerskemu namestništvu predlagal, naj projekt izpelje do konca in označi mejo v skladu s predpisi. Na drugi strani je ugotavljal, da je štajerska stran izgubila predvsem obmejne livade in rečne otoke, ki so z leti »prešli« na hrvaško stran, ob tem pa je menil, da je vendarle treba zadeve tudi formalno pravno zaključiti. Ker se občini Frankovci in Obrež nista več pritožili, je sklenil, da bi bilo dobro izdati uradno veljavnost (z reambulacijami) doseženih poravnav (kompromis z Varaždinsko županijo je izviral iz leta 1829, z gospostvom Zelendvor pa iz let 1858/59).¹⁷⁸ Toda nekatera hrvaška posestva so ostala še zmeraj na štajerski strani, štajerska pa na hrvaški. Če je avstrijsko notranje ministrstvo odločilo, da v obmejne privatne lastninske odnose pri določanju deželne meje ne bo posegalo,¹⁷⁹ pa ta odločba lokalnih obmejnih prebivalcev nikakor ni pustila ravnodušnih.

174 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Bericht, 29. 5. 1865.

175 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 5520, 1. 7. 1865.

176 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 12073, 17. 9. 1865; št. 18239, 10. 12. 1865.

177 V štajerskih zemljiških knjigah so bili zavedeni hrvaški posestniki in obratno. Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 2, 2. 3. 1870; št. 225, 13. 11. 1870; št. 507, 20. 11. 1870; Bericht, št. 8827, 30. 12. 1870.

178 Prim StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Bericht, št. 1538, 30. 11. 1866.

179 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 13086, 26. 9. 1869.

Slika 3: Seznam mejnih točk pri Ormožu iz leta 1865.

(StLA, fond 78-5063/1885, fasc. 82-17632/1855, Verzeichnis, št. 225, 13. 11. 1870.)

Verzeichnis

javan Gänzzüchtler von Ormož, Kroatien, Landtagsangehöriger
 von Kroatien, Ormož, im Jahr 1865, nach dem im Mai 1865
 von dem Kroatien mit dem Königreich Österreich
 vereinbarten Vertrag.

No.	Lage von Gänzzüchtler im Kroatien, auf		Anzahl der Gänze	Anmerkungen
	Ort	Größe		
1	Großes X mit IX auf dem 4. und 13.	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
2	Großes X mit IX (1. Gänzzüchtler)	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
3	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
4	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
5	Großes X mit IX (1. Gänzzüchtler)	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
6	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.
7	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	Ormož, im Jahr 1865	10	Am 12. Mai 1865 im Original gezeichnet, Gänze sind für Kroatien und für die Gänzzüchtler.

***

V nadaljevanju so bile reambulacije meje manj obsežne. Kljub temu se je vsakič pregledalo stanje na meji, detektiralo morebitno škodo in določilo nujne popravke mejnih in ostalih pomožnih oznak. Toda zahteve avstrijskega notranjega ministrstva po vnovični reambulaciji celotne štajersko-hrvaške meje leta 1872 so pokazale, da so se pristojni organi »otepali« vnaprej določenih periodičnih pregledov meje. Ministrstvo je menilo (glede na to, da je bila zadnja reambulacija sredi 60. let), da je skrajni čas za nove meritve in popravke na meji.¹⁸⁰ To sta potrdila tudi štajerski deželni odbor in hrvaška deželna vlada, ki je med drugim sicer menila, da reambulacija deželne meje nima vpliva na privatna posebna razmerja ob meji.¹⁸¹ Tako so bili v 70. letih opravljeni zgolj »kozmetični« popravki, v korespondenci pa se je več ali manj le govorilo o večjem pregledu meje.¹⁸² Načrtovane periodične analize so postale še bolj neredne in so bile v breme tako Gradcu kot Zagrebu. Toda ponovni spor na Dravi je sredi 80. let prisilil obe strani k ponovnemu angažmaju. Občina Središče se je v začetku leta 1885 pritožila pri ptujskem okrajnem glavarstvu, češ da hrvaški ribiški zakupniki kršijo pravila in pogosto lovijo tudi na štajerskem rečnem bregu. Meja je bila na tem delu precej nejasna. Ponekod je potekala po dravskem koritu, drugje po kopnem, tako da so bile ribolovne pravice obeh strani nedefinirane. Takšno stanje je vsekakor motilo obmejno prebivalstvo, ki je imelo obilo težav z »vodno« razmejitvijo, na drugi strani pa so mnogi zmedo izkoriščali v svojo korist.¹⁸³ (Kot je kasneje ugotavljalo celjsko okrožno sodišče, je bila večina mejnih kamnov postavljena v 40. letih, zaradi slabega vzdrževanja pa jih je veliko manjkalo.)¹⁸⁴ To pa še ni bilo vse. Že čez nekaj mesecev so na največjem dravskem otoku pri Pušencih, čez katerega je tekla meja med Štajersko in Hrvaško (in meja med obema državnima polovicama), oboroženi hrvaški kmetje (iz občine Vratno) zasedli približno 10 hektarjev (20 oralov) posesti (travnikov in gozda), ki je pripadala občini Pušenci. Zato je ptujski okrajni glavar štajerskemu namestništvu pojasnjeval, da gre v prvem primeru za ribolovno območje in da veliko štajerskih kmetov živi od te gospodarske dejavnosti, v obeh primerih pa je zahteval žandarmerijsko asistenco. Namestništvo je še pozval k ponovni reambulaciji in rektifikaciji državne meje (Reichsgrenze) na celotnem dravskem toku med Središčem in Ormožem.¹⁸⁵ Toda zgodilo se ni nič »pretresljivega«. Štajersko namestništvo

180 Prim. StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 12707, 14. 9. 1871; št. 11326, 22. 9. 1871; št. 12436, 29. 8. 1872; št. 11032, 8. 9. 1872.

181 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 11728, 30. 9. 1872; 13904, 6. 11. 1872.

182 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 5305, 6. 4., 12. 4. 1877.

183 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 3542, 18. 2. 1885.

184 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, Note, št. 19501, 12. 12. 1886.

185 StLA, Statthalt, 78–5063/1885, 82–17632/1855, št. 3643, 7. 3. 1885; št. 22586, 31. 12. 1885.

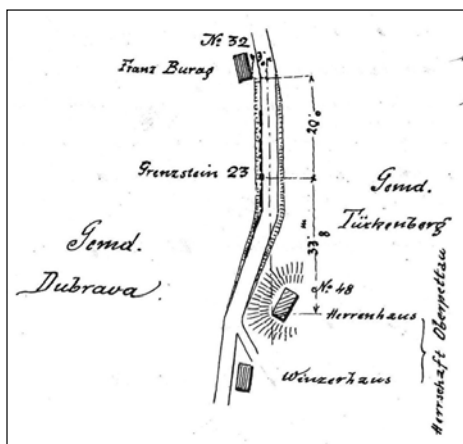

je zadevo sicer prepustilo notranjemu ministrstvu,¹⁸⁶ kar pa nikakor ni pospešilo zadeve. To se je zgodilo šele v začetku 90. let, potem ko je ptujsko okrajno glavarstvo poročalo o uničenih ali drugače poškodovanih mejnih kamnih na območju Zavrča.¹⁸⁷ Štajerski deželni odbor je okrajnemu glavarstvu nemudoma naročil, naj mejne kamne zamenja oziroma popravi.¹⁸⁸ V sodelovanju z varaždinskimi oblastmi je bilo delo še oktobra 1892 opravljeno.¹⁸⁹

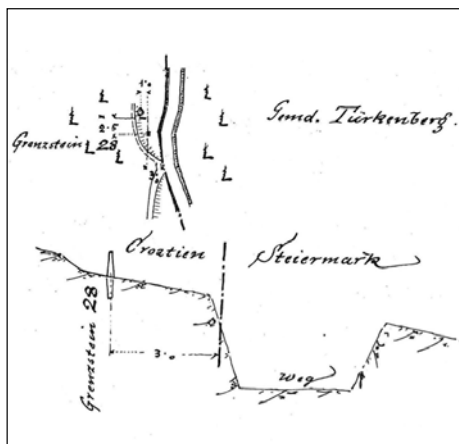
Popravila mejnih kamnov iz leta 1892 (nekaj skic).

(StLA, fond 78-5063/1885, fasc. 82-17632/1855, št. 25464, 28. 10. 1892.)

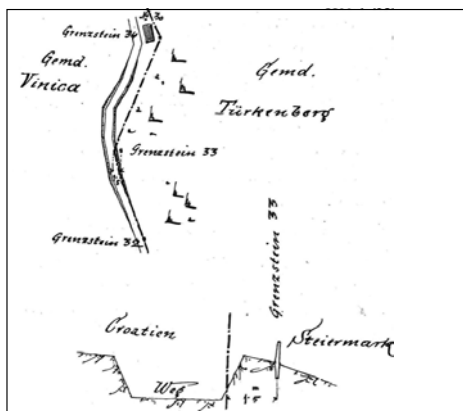
Slika 4

Slika 5

Slika 6

186 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, 82-17632/1855, št. 11279, 24. 8. 1886.

187 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, 82-17632/1855, št. 21757, 17. 9. 1892.

188 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, 82-17632/1855, Erlass, št. 24760, 21. 10. 1892.

189 StLA, Statthalt, 78-5063/1885, 82-17632/1855, št. 25464, 28. 10. 1892.

Kljub temu da so bile štajerske in hrvaške oblasti bolj ali manj zadovoljne s stanjem na meji, pa so bili manj zadovoljni obmejni prebivalci, ki so se »in situ« soočali z mejnimi težavami. Ker je tudi Sotla na prelomu stoletja povzročala vse več težav, je slovenski poslanec Josip Žičkar aprila 1899 v štajerskem deželnem zboru pojasnjeval, da reka letno povzroči velikansko škodo obmejnim prebivalcem in posestnikom. Do tega je prihajalo predvsem zato, ker je bil njen tok preveč vijugast, reka pa je ob močnejšem vodnem preseku poplavljala in s seboj odnašala pridelke. Štajerski deželni zbor je njegov predlog uravnave Sotle podprl, pozitivno pa se je odzvala tudi hrvaška stran. Po zavzetem lobiranju slovenskih poslancev pri vladi glede regulacije Drave in Sotle je septembra 1901 mešana komisija opravila pregled in sprejela dogovor, da bo načrte za zgornji del rečnega toka pripravila štajerska, za spodnji del pa hrvaška stran. Toda štajerska stran ni bila zadovoljna s celotnim hrvaškim načrtom, zato ga je zavrnila. Medtem pa je reka nemoteno poplavljala naprej. Ker hrvaška stran ni popravila načrtov, je Žičkar oktobra 1904 opozarjal, da reka že resno ogroža vas Gregovce na Bizeljskem. Zato je predlagal, naj vaščanom pomaga štajerski deželni odbor, saj je očitno ocenil, da regulacije še dolgo ne bo. Imel je prav, saj se zadeva zaradi »birokratskih mlinov« ni premaknila z mrtve točke, kljub temu da je Slovenski gospodar še v začetku leta 1912 upal na skorajšnji začetek regulacijskih del na Sotli (in tudi na Dravi).¹⁹⁰ Načrte pa sta dokončno podrla prva svetovna vojna in razpad dvojne monarhije.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Čeprav je jasno, da je vznik nacionalizmov v drugi polovici 19. stol. pomembno vplival na oblikovanje »slovensko-hrvaške« meje, se zdi, da je bil ta proces (v modernem nacionalnem smislu) prisoten predvsem v odnosu med Hrvaško in Kranjsko,¹⁹¹ ki je kot osrednja slovenska dežela po obnovi ustavnega življenja počasi, a vztrajno postavljala svoje zahteve na piedestal slovenstva. Na Spodnjem Štajerskem, ki ji je načeloval graški (nemški) deželni zbor, je urejanje deželne meje potekalo nekoliko drugače. Če so v kranjskem deželnem zboru, ki se mu od 80. let naprej sploh ni bilo več treba ukvarjati z nemštvom zaradi »golega« preživetja, potekali ostri boji v prid priključitvi obmejnih krajev h Kranjski (kar je že predstavljalo identifikacijo s slovenstvom), se je na Spodnjem Štajerskem vnel srdit boj med nemštvom in slovenstvom, štajerski deželni zbor pa se je bolj kot s Hrvati »raje« ukvarjal s spodnještajerskimi Slovenci, ki so postajali vse

¹⁹⁰ Zajc, Sotla, majhna voda, str. 108–10.

¹⁹¹ Prim. Zajc, *Kje se slovensko neha*, str. 337–54.

bolj »nevarni« in so ogrožali nemško posestno stanje (slovenska stran se je v bistvu »borila« z nemškim nacionalizmom, ta pa na drugi strani s slovenskim). Kranjska je imela prav zaradi tega mnogo boljše izhodišče za odkrit mejni spor s Hrvaško kot Štajerska, kjer se je prej izoblikovala slovensko-hrvaška vzajemnost kot pa meddeželni (oziroma nacionalni) boj za mejna ozemlja (kljub temu da v duhu jugoslovanske ideje ta ni bil na prvem mestu). Zaradi vsega naštetega so pri oblikovanju štajersko-hrvaške meje v 19. stol. igrali večjo vlogo drugi dejavniki, med katerimi so bila precej pomembna štajersko-hrvaška posestna razmerja na posameznih odsekih meje.